

ՀԱՅԿԱՆՈՒԹ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՔԱՐՈՋՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՋՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ

Քարոզխոսությունը հովվական աստվածաբանության բաղկացուցիչ մասերից մեկն է, որով հոգևոր հովիվն անմիջական հաղորդակցություն է հաստատում իր և բազում հավատացյալների միջև: Քարոզչական սուրբ ամբիոնը եկեղեցու բեմն է, որտեղից հնչած խոսքի առաքելությունը հոգիներին ուղղություն տալն ու ծողովորդին դաստիարակելն է: Քարոզխոսության արտահայտության ձևն է քարոզը, որը, որպես հոգևոր, քրիստոնեական գրականության ժանր, հայտնի է դեռևս առաքելական ժամանակներից: Քարոզը, հարաբերվելով հոետորության ու ճարտասանության հետ, ավետարանական ճշմարտությունների միջոցով ներագրում է ունկնդրի վրա՝ նրան մղելով ապրել քրիստոնեական հավատով և բարոյականությամբ: Ժամանակի Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռակից Կաթողիկոս Բաբկեն Կյուլենեքյանը «Քարոզելու արվեստը» աշխատության մեջ քարոզի հաջողության ու արդյունավորության գրավական է համարում մախ և առաջ համոզումն ու հավատքը, որոնք արվեստով արտահայտելիս քարոզը դարձնում են կատարյալ:

Մեր ուսումնասիրության թեման ժամանակակից հայ հոգևոր գրականության մեջ առկա Վարդանանց քարոզներն են, որոնք մվիրված են Ավարայրի հերոսամարտի սուրբ մահատակներին: Միաժամանակ անդրադարձել ենք մահ անցյալ դարի մշակավոր հոգևոր հայրերի որոշ քարոզների: Նյութը ընտրել ենք «Արարատ», «Էջմիածին», «Հասկ», «Սիոն» ամսագրերից և անհատական քարոզգրքերից: Նշված ամսագրերը Վարդանանց տոնին հիմնականում անդրադառնում են խմբագրականների կամ բացատրական հոդվածների ձևով, որոնցում քարոզները հատվածաբար են տրվում:

Վարդանանց տոնին մվիրված նյութերից և խմբագրականներից ենթադրելի է, որ մեր հոգևոր հայրերից շատերը քարոզներով հանդես են գալիս Վարդանանց մահատակներին մվիրված տոնի օրը, սակայն ոչ բոլոր քարոզներն են, որ տպագրվում են: Ուստի Վարդանանց քարոզները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ բանավոր և գրավոր: Վերջիններս էլ հանդիսանում են մեր քննության նյութը:

Վարդանանց քարոզներն աչքի են ընկնում անհողորդոր համոզումով, քրիստոնեական հավատքի շատագույմամբ, հայրենասիրական զաղափարների արծարծումով, հոետորական ոճին բնորոշ բառապաշարով, սահուն և անկաշկանդ շարահրամքով: Դրանց լեզուն հիմնականում պարզ է, հանրամատչելի ոճին բնորոշ առանձնահատկություններով, երբեմն գեղարվեստական ոճի տարրերով հագեցած:

Հոգևոր գրականությունն ուսումնասիրելու ընթացքում նկատեցինք, որ քանակական առումով Վարդանանք քարոզները զիջում են Տաղավար տոներին նվիրված քարոզներին, հատկապես մեծաթիվ են Սուրբ Ծննդյանը և Սուրբ Հարությանը նվիրված քարոզները:

Գրավոր քարոզները քննության ենք ենթարկել Ս. Գրիգոր Տաթևացու կողմից սահմանված քարոզի ժանրի դասական կառուցվածքային առանձնահատկությունների համաձայն, որոնք մա շարադրում է «Գիրք քարոզութեան» երկի «Ամարան» և «Ջմերան» հատորներում: Ս. Գրիգոր Տաթևացին առանձնացնում է քարոզի կառույցի հետևյալ հաջորդականությունը. ա) բնաբան, բ) բնաբանի խոսքի վերլուծություն և մեկնություն, համապատասխան մթնոլորտի և շրջագծի ստեղծում, գ) բուն նյութի ներկայացում, իմաստային վերլուծում, դ) պատգամ-առնչում հավատացյալների ներկա կյանքին՝ դրանից բխեցնելով կոչը, հրավերը, ներշնչումը, ներգործոր ուժը:

Պետք է նշել, որ մեզ հետաքրքրող քարոզները հաճախ միահյուսված կերպով հանդես են գալիս մահ որպես Ղևոնդյանք քարոզներ: Քարոզներից շատերը հենց այդպիսի վերնագրեր էլ ունեն՝ Սուրբ Վարդանանք և Ղևոնդյանք մահատակների հիշատակին: Քարոզները ծավալային առումով այնքան էլ ընդարձակ չեն (1-ից 5 էջ): «Լաւագոյն, մշակուած քարոզն իսկ կը կորցնէ իր տպատրութիւնը, մինչեւ իսկ կը ծանծրացնէ ունկնդիրներին, եթէ մա չսփից անելի երկար է», - գրում է Գարեգին Հովսեփյան Կաթողիկոսը «Քարոզի յաջողութեան գաղտնիքը» հոդվածում:

Թերևս ամենաընդարձակը (7 էջ) Գևորգ Զ Կաթողիկոսի 1950 թվականի հունիսի 1-ի սրբատառ Կոմիակն է, որով Հայոց Հայրապետը 1951 թվականի Բուն բարեկենդանը հայտարարում է Ավարայրի ճակատամարտի ու Ղևոնդյանք մահատակության 1500-ամյակի համազգային եկեղեցական տոն:

Հարևանի ուզում ենք անդրադառնալ Վարդանանք և Ղևոնդյանք մահատակների նվիրված մի մշանակալից աշխատության, որը ծավալուն լինելու պատճառով դուրս է մնում քարոզի ժանրի ոլորտից: Դա Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրյանի «Աշխարհի լույսն ի Հայս» գրքի երկրորդ հատորում գետեղված «Վարդանանք եւ Ղևոնդեանք» ընդարձակ ուսումնասիրությունն է (մոտ 100 էջ), որում քարոզխոսության ոճով համակողմանիորեն և հանգամանալից վերլուծության է ենթարկվում Ավարայրի ճակատամարտը: Հեղինակը Վարդանի և Վասակ Սյունու կենսագրական մանրամասները ներկայացնելուց զատ վերլուծության է ենթարկում Վարդանանք հերոսամարտը՝ գուգահեռներ տանելով Մակաբայեցիների շարժման հետ: Նա Մակաբայեցվոց գիրքը կոչում է Վարդանի գիրք, քանի որ այն եղել է Վարդանի ազգային և կրոնական մախանձախնդրության գլխավոր ներշնչարանը: Այս աշխատության մեջ Գարեգին եպիսկոպոս Տրապիզոնին խոսում է մահ պարսկական կրոնի, ավեստայի և մազդեզականության մասին:

Ինչպես նշեցինք, Սուրբ Գրիգոր Տաթևացին որպես քարոզի առաջին մաս նշում է բնաբանը, որը հիմնականում բերվում է Աստվածաշունչ մատյանից, ինչպես և հոգևոր բանաստեղծությունից:

Մեր ուսումնասիրած շատ քիչ քարոզներ միայն չունեն համապատասխան բնաբաններ (ինչպես, օրինակ՝ Վազգեն Ա-ի, Դերենիկ եպիսկոպոս Փղաղյանի, Արտակ արքեպս. Մանուկյանի, Սահակ եպիսկոպոս Տեր-Հովհաննիսյանի և այլոց քարոզները): Մեզ հետաքրքրող քարոզների բնաբաններն ամենևին չեն կրկնում մեկը մյուսին: Այսպես՝ բնաբանների օրինակներ.

«Արդ ո՞վ մեկնեացե՞զ մեզ ի սիրոյն Քրիստոսի» (Հովս. Ը 35) - Կարապետ եպս. Տեր-Մկրտչյան, Գարեգին կթ. Հովսեփյան:

«Զի թեպէտ եմք ածու փոքր» (Խորենացի) - Գևորգ Զ Չորեքչյան:

«Յայսմ հաւատոց զմեզ ո՛չ ոք կարէ խախտել» (Եղիշեն) - Արամ եպիսկոպոս Բեշիշյան (Արամ Ա):

«Ոչ եթէ մարմնական համարէին կոիւն, այլ հոգեւոր՝ առաքինութեան» (Եղիշեն) - Թորգոմ Պատրիարք Գուշակյան:

«Զի թեպէտ եւ յաչս մարդկան տանջեցան, այլ յոյս նոցա լի է անմահութեամբ» (Իմաստ. Գ 4) - Ծափե արքեպիսկոպոս Աճեմյան:

«Երանի՜ այն ժողովրդին, որի տերն Աստված է» (Սաղմ. ՇԽԳ. 15) - Ասողիկ եպիսկոպոս Արիստակեսյան: Սրբազանի այս թեմայով երկրորդ քարոզի բնաբանն է «Օրհնյալ է իմ տեր Աստվածը, որ ձեռքս վարժեցրեց պատերազմի» (Սաղմոս ՇԽԳ 1):

«Կամաւոր յօժարութեամբ կատարեցան սիրով Փրկչին», «Բաբունեացն ճշմարտից եկայք եւ մեզ հետեւեցուք» (Ծարական) - Հովնան արքեպս. Տերտերյան:

«Մի պարծեսցի հգօրն ի զօրութեան իւրում, եւ մի՛ պարծեսցի մեծն ի մեծութեան իւրում, այլ որ պարծելոցն իցէ՝ յԱստուած պարծեսցի» (Վարդանի խոսքը գորաբանակի առջև, Փարպեցի, Վենետիկ, 1933, էջ 202) - Արտավազդ արքեպիսկոպոս Թրթոյան:

Ինչպես տեսնում ենք, բերված բնաբանները հիմնականում աստվածաշնչյան են և ենթադրում են հանուն քրիստոնեության և քրիստոնեական անխախտ հավատքի վրա հիմնված խոսք: Ունկնդիրն արդեն իսկ տրամադրվում է անձնագրության հրավիրող վեհ ու խրոխտ մի գաղափարի, որի ենթատեքստում տեսնում ենք հզոր ուժերի մի բախում, սկզբունքի ու ազատ կամքի դրսևորման մի պողոթն:

Այնուհետև բուն քարոզի սկզբում սովորաբար կարևորվում է տոմը, ծանուցվում են ճշվող տոնակատարության հետ առնչվող դեմքերն ու դեպքերը: Վարդանանց քարոզների բովանդակային պլանում շեշտը հիմնականում դրվում է հանուն Քրիստոսի հավատքի մղվող պայքարի վրա, որին զուգադրվում է հայրենիքի և ազգի գաղափարը: Ավարայրի ճակատամարտը բնորոշվում է իբրև գաղափարի պատերազմ: Հստ քարոզիչների՝ այստեղ մարտնչելու է եղել իրավունքը: Հաշվարկը և դիվանագիտությունը չեն, որ գործում են այս պատերազմում, այլ սերը: «Հայրենիքի սեր և կրոնքի հրայրք, ահա գորաբանակը շարժող ուժերը»: Քարոզներին բնորոշ են նաև հայրենասիրական ոգին և պաթոսը, որոնք արտահայտվում են մարտաշունչ արտահայտություններով: Բոլոր քարոզներում փառաբանվում է Աստծու տված պարգևը՝ ազատությունը:

Ինչպես և պահանջվում է քարոզչից, հեղինակները խորապես ծանոթ են ազգային և ընդհանուր պատմությանը, գրականությանը, բնականաբար և Աստվածաշունչ մատյանին, որոնց հենքի վրա էլ տալիս են պատմական ժամանակաշրջանի նկարագրությունը: Պատմական իրավիճակի մասին խոսելիս, քարոզիչներից ոմանք կատարում են զուգահեռներ պատմական այլ անցքերի հետ: Այսպես՝ Թորգոմ Պատրիարք Գուշակյանը «խոկումներ Վարդանանց տոմի առթի» քարոզում Վարդանանց ճակատամարտը համեմատում է Լեոնիդասի Թերմոպիլյան պատերազմի հետ, իսկ Ասողիկ եպս. Արիստակեսյանը «Վարդանանց հավերժական ոգին» քարոզում Վարդանանց պատերազմը համեմատում է Կատալաունյան դաշտերի վրա մղված պայքարին՝ ընդդեմ Աթիլլայի հորդանների՝ ի պաշտպանություն քրիստոնեության և քաղաքակրթության:

Որոշ քարոզիչներ տուրք են տալիս պատմական մանրամասների, որը թուլացնում է քարոզի ընդհանուր ոգին: Ըստ Եղիշեի և Փարպեցու կատարվող պատմական շարադրանքը հիմնականում արվում է մեջբերումներով, որոնք ազատատենչության ու քրիստոսասիրության խտացումներ են: Ամենածավալում քարոզում Գևորգ Զ Չորեքչյան Կաթողիկոսի Կոնդակում, թվարկվում են մեր ժողովրդի կատարած մեծագործությունները: Սակայն մեր պատմական անցյալին խորհորդ ու փառք տվող սքանչելագործություններից հեղինակն առանձնացնում է Ավարայրի «հոգեցունց և հիասքանչ ճակատամարտը»:

Ուզում ենք նշել, որ միայն այս քարոզում հանդիպեցինք կնոջ մեծարմանն ու արժևորմանը, նրա զնահատանքին՝ Ավարայրի ճակատամարտում ունեցած նրա մեծ դերին: Երջանկահիշատակ Հայրապետն այսպես է բնորոշում կնոջը. «Որդեսէր, գորովագութ մայր, անձնուէր ու անդավաճան ամուսին, հայրենասէր ռազմիկ, հարազատին պայքարի ոգետորդ անմման քոյր, առաքինազարդ հերոսածին ու ինքնին հերոսատենչ «Տիկնայք փափկասունք»: Այս հրաշալի բնորոշումներից հետո Հայոց Հայրապետը Եղիշեի՝ փափկասուն տիկնամը նվիրված տողերը համարում է համաշխարհային գրականության «գոհար մարգարտաշար» էջերից, որոնք գորովալից քնքշությամբ ոգված մի սքանչելի օրհներգ են առաքինի կանանց:

Քարոզի ժանրային կառուցվածքին առանձնահատուկ մասերից զատ հանդիպում են նաև հարակից այլևայլ հարցերի վերլուծություններ: Այսպես՝ Գարեգին Հովսեփյան Կաթողիկոսը «Ղևոնդեանց և Վարդանանց յիշատակը» քարոզում վերլուծում է ազգերի հոգեբանությունը՝ վկայաբերելով Լայպցիգի համալսարանի պրոֆեսոր Վուդդի դասախոսությունները և մանավանդ բազմահատոր աշխատությունը ազգերի հոգեբանության մասին. «Հայ ազգի հոգեբանությունն ու անհատականությունը՝ անյիշատակ ժամանակների հետ կապուած իւր ծագումով, իւր լինելութեան պարզ եւ գիտակցական ուղին գծում է երրորդ դարի վերջերից եւ չորրորդ դարի սկզբից՝ քրիստոնէութեան ազգովին ընդունելութեամբ եւ հայ գրի գիտով»:

Սփյուռքում ասվող քարոզներում ամպայման շեշտվում է հայրենիքի և Մայր Աթոռի հետ հոգևոր կենսապարզ և սերտ կապը: Վարդանանց ոգով տոգորելով ունկնդրին՝ քարոզիչը նպատակ ունի անշեշ պահել հայրենիքի սերը, որով և պայմա-

նապիտոկում է քրիստոնեական հավատքի կենսունակությունը: Այսպես՝ «Վարդա-
նանք կու գան Այրարատեան դաշտէն, ուր Հռիփսիմէի եւ Գայեանէի վկայա-
րաններուն միջեւ կանգնած լուսոյ խորանը՝ Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարը, յափ-
տեմական ուխտի կնիքն է հայ ժողովուրդին եւ իր Աստուծոյն միջեւ», «Մեր յոյսը չի
կրնար սխալիլ եւ մեր ինքնավստահութեան աղբիւրն է մեր սիրելի հայրենիքը՝ Հա-
յաստան» (Ծափե արքեպս. Աճեմյան): «Սիրիոյի հայութեանը մահ է սպառնում, եւ
մենք ունինք միացնող մի հաստատութիւն՝ Հայաստանեայց եկեղեցին՝ իր քրիս-
տոնեական եւ ազգային բովանդակութեամբ» (Գարեգին Կաթողիկոս Հովսէփյան):

Բոլոր քարոզներն էլ կրում են լավատեսական ոգի: Այսպես՝ «Չընկճուող հայու
հոգին լի է անմահութեամբ, երբ չի վախճար պայքարներէն բոլոր ճակատներուն
վրայ, ուր որեւէ ոյժ կ'ուզէ բռնանալ մեր նկարագրին, խաթարել զայն, մեր մշակոյ-
թին եւ այլասերել զայն, մեր հաւատքին եւ ջնջել զայն» (Ծափե արքեպս. Աճեմյան):

«Պատմությունը ցույց տվեց, որ բարու ու ճշմարտի համար մարտնչողները հաղ-
թեցին և՛ Ավարայրում, և՛ Կատալունյան դաշտերում, Սարդարապատում, հաղթե-
լու են նաև Արցախում» (Ասողիկ), «Վարդանանք ապահովում են մեր բոլոր արդար
իղձերի ապագա իրականացումը» (Վազգեն Ա.), «Ծնորհիվ Վարդանների կապրենք
որպես ազգ և ոչ մի ուժ չի կարող մեզ կասեցնել մեր ճանապարհից» (Սահակ եպս.
Տեր-Հովհաննիսյան), «Հայը ամբօրէն փարած է քրիստոնեական իր հաւատքին, իր
սրբազան եկեղեցիին, ուրկէ մենք ստացած ենք դարերով ու տակաւին գալիք բոլոր
ժամանակներուն պիտի ստանանք, մեր հոգեւոր ու ազգային սնունդը» (Հովհան
արքեպս. Տերտերյան):

Քարոզների ավարտն արդիական շունչ ունի: Ավարայրի ոգին, Վարդանանց
հայրենասիրությունն արդիականացվում է և քարոզվում ներկա սերնդին, ոգե-
շնչում նրանց կրոնասիրական և հայրենասիրական գաղափարներով: Այսպես՝
«Աւարայրը վճռական ճակատամարտ մըն է տակ հայոց պատմութիւն կոչուած յա-
րատել կոտիւն», «Աւարայրը հայու արդար եւ անլուելի պահանջատիրութեան հաւա-
տամարտն է այսօր», «Այս հաւաքական պայքարի մէջ նահանջ չկա» (Արամ Ա.):

«Ամմահ Վարդանանք, ձեր յիշատակը թող զարթեցնէ մեր մէջ որդիական սիրոյ
ամենաջերմեռանդ զգացումներ, եւ մենք սովորենք մեր հարազատ մօր խանդակաթ
աչքերից կաթած մի շիթ արցունքն անելի բարձր գնահատել, քան աշխարհիս բոլոր
մարգարիտներն ու գանձերը, կեանքի ու մահուան ասպարէզում ձեզ առաջնորդող
խաչի դրօշը թող շարունակի առաջնորդել եւ մեզ» (Կարապետ եպս. Տեր-
Մկրտչյան): «Եւ կը մղենք պայքարը այսօր՝ պահելու համար մեր հայեցիությունը,
որպէսզի չը կորսուի յոյսը վերադառնալու հողին, հայրենի հողին, սրբազան հողին,
որ «լի է անմահութեամբ» (Ծափե արքեպս. Աճեմյան): «Վարդանանց հավերժական
խորհուրդն այսօր շարունակվում է Արցախում» (Ասողիկ):

Քարոզների վերջում Վարդանանց դասեր են տրվում ներկա սերնդին: Այսպես՝
«Այսօր էլ նոյն պատերազմն ունինք, ոչ գէնքի, ոչ հալածանքի դէմ ծառանալու, այլ
մի ուրիշ տեսակի ահաւոր թշնամու, որ անտարբերութեան հոգի է կոչում դէպի
համազգային ժառանգութիւնները, երկպառակութեան յամառ ոգի, որ սպառնում է

երկրորդականը կարեւորից, սխալն ու ճշմարիտը իրարից զանազանելու կարողութեան» (Գարեգին Կաթողիկոս Հովսեփյան): «Վարդանանց խորհուրդը սերունդների հոգում դարձավ ամենաճշմարիտ ճանաչումը հայրենի հողի, մայրենի լեզվի և հիսուսյան հավատքի» (Ասողիկ եպս. Արիստակեսյան): «Կոիւր չի դադրել և շարունակում է բոլոր ճակատներում և աշխարհի չորս ծագերում» (Արամ Ա.):

Քարոզի վերջաբանին առանձնահատուկ է հորդորակն ու հայրական օրհնությունը: Հայրական աղոթքներն ու մաղթանքները ևս ունեն ազգասիրական և հայրենասիրական բնույթ: Այսպես՝ «Բարեմաղթանք և յորդոր, որ միշտ կենդանի մնայ այդ ոգին, ճշմարիտ քաջութիւնն ու իմաստութիւնը թող ապրի մեր ազգային գործունէութեան մէջ» (Թորգոմ Պատրիարք): «Աղօթենք, որ ոչ մէկ պատուհաս մօտենայ հայրենիքի մեր ժրաջան և ստեղծագործ ժողովուրդին, որ անխորտակ մնայ Հայաստանը և անասան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը» (Շահն Սրբազան, 1982 թ. հունվար):

«Երանի՜ թե Վարդանանց ոգին արտացոլայ մեր հասարակական կեանքում և դառնայ միխթարութեան ու հրճուանքի առիթ», - Ավետարանական երանիների համաբանությամբ կատարված այս ցանկությամբ է ավարտում իր քարոզը Արտակ արքեպս. Մանուկյանը:

Քարոզի թեման թելադրում է համապատասխան լեզվական միջոցներ ու արտահայտչաձևեր, գրաբարաբանություններ, հրապարակախոսական ոճին բնորոշ բառեր: Համարյա թե չկա մի քարոզ, որում չնշվի *մահ իմացեալ* բառակապակցությունը: Վարդանանց քաջերը ներկայացվում են խոսում մակդիրներով ու համեմատություններով: Քարոզները խոսվում են աշխարհաբարով, չնայած Սուրբ Պատարագից հետո ի հիշատակ մահատակների տրվող հոգեհանգստյան կարգը կատարվում է գրաբարով: Քարոզները հնչում են և՛ արևելահայերեն, և՛ արևմտահայերեն:

Վարդանանց քարոզներում մեծ թիվ են կազմում լեզվաոճական այլևայլ արտահայտություններով՝ մակդիրներով, համեմատություններով և փոխաբերություններով կերտված մտքերը: Այսպես՝ *Ավարայր* տեղանունը բնորոշվում է հետևյալ պատկերավոր արտահայտություններով. «դարերի վրայ երկարող թանձրացեալ իրականութիւն», «մեր սրտերին ջամբուղ կազդոյր» (Արտակ արքեպս. Մանուկյան), «Վարդանանց հերոսագործութիւն», «ալեզարդ անցեալով հրաշակերտուած և իմաստաւորուած անմահ սխրագործութիւն», «սրբանուէր պատերազմ, ժառանգական դաս» (Գևորգ Զ), «լուսաւոր հնոց, կենսաբեր ճառագայթ» (Գարեգին Կաթողիկոս Հովսեփյան), «գաղափարի ու հավատքի Ավարայր», «Եղիշէի դյուցազնաշունչ համանվագ» (Ասողիկ եպս. Արիստակեսյան), «Վարդանանց և Վահանեանց հաւատամարտ» (Արտավազդ եպս. Թրթոյան), «Հայոց պատմութեան մեծագոյն ոչ», «Հայու արդար և անլուելի պահանջատիրութեան հերոսամարտ» (Արամ Ա.), «մեր հոգու վիթխարի ընդվզում» (Եզնիկ եպս. Պետրոսյան), «սրբազան պատերազմ, մեր ժողովրդի հոգևոր, ազգային և քաղաքական կյանքի ճշմարիտ հիմնաքար» (Վազգեն Ա.), «հայրենիքի ու կրօնքի, ազատութեան գերագոյն սկզբունքի կերտում» (Հովնան արքեպս. Տերտերյան), «Աւետարանով լուսաւորուած ազգի մը

խղճմտանքին հանդիսատրագուն պայթում» (Թորգոմ Պատրիարք Գուշակյան) և այլն: Ասողիկ եպիսկոպոսի քարոզում *Ավարայր* տեղանունը ձեռք է բերում մաս ժամանակահիշ բառի իմաստ: Այսպես՝ *Ավարայրի դարերից է եկել մա*:

Ավարայր տեղանունը կիրառվում է փոխաբերական իմաստով: Այն, որպես մոր բառ, ունի մաքառում, պայքար, ինքնահաստատում իմաստը, ինչպես օրինակ. «Մեր պատմությունը սկզբից մինչև մեր օրերը *Ավարայր* է եղել (Ասողիկ եպս. Արիստակեսյան): «Աւարայրի ճամբայ», որ փոխաբերաբար մշակակում է քաջություն, հերոսություն, «Վարդանանց գերերկրային քաջություն», «ճակատամարտ-հաւատամարտ», «արիւնով թրծուած մերժում» (Արամ Ա):

Վարդանանք ևս քարոզիչների խոսքում յուրահատուկ բնութագրում են ստանում: Այսպես՝ «համաշխարհային քրիստոնէական քաղաքակրթութեան պաշտպանութեան առաջին ճշմարիտ ասպետներ», «ջահակրած գաղափարի դարատե արդիւնատրութիւն» (Դերենիկ եպիսկոպոս) և այլն:

Վարդան անձնանունը ևս քարոզներում ձեռք է բերում փոխաբերական իմաստ և մշակակում է հերոս: Այսպես՝ «Հայոց պատմութեան յայտնի և անյայտ վարդաններ» (Արամ Ա):

Այսպիսով՝ Վարդանանց քարոզներում քարոզխոսությանը բնորոշ բարձր ոճով և հղկված հայերենով ներկայացվում է Հայ եկեղեցու մարտական շունչն ու ոգին, և ամբողջովին հերքվում են քրիստոնեության մկատմամբ եղած այն թյուր կարծիքները, թե քրիստոնեությունը խեղճի և թույլի կրոն է, և ինչպես եզնիկ եպիսկոպոս Պետրոսյանն է ասում իր քարոզում՝ «Հայ ժողովուրդը *Ավարայր*ով ապացուցեց, որ քրիստոնեությունը սխրանքի և հավերժության ուսմունք է»: